

AVRUPA PARA BİRLİĞİ VE TÜRKİYE'DEKİ OLASI ETKİLERİ

Özgür YANARDAĞ**

Bora SÜSLÜ*

ÖZET

Bir siyasi birliğin ekonomik birlik haline gelmesini sağlayan en önemli faktör ortak para biriminin varlığıdır. 2002 yılından itibaren de Avrupa Birliği'ni parasal birlik haline getirecek Euro dolaşıma çıkmıştır. Avrupa Birliği'nin parasal birlik haline gelmesi hem oluşumu bakımından hem de, gerek Türkiye Ekonomisi'ne gerekse Dünya Ekonomisi'ne etkisi açısından incelenmesi gereken bir konudur.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği, Euro, Parasal Birlik, Euro'nun Etkileri, AB'nin Tarihi

EUROPEAN MONETARY UNION AND PROBABLE EFFECTS OF TURKISH ECONOMY

ABSTRACT

Money is the most important factor for political union to come economic union. After 2002, European Union was came monetary union by euro. Monetary union is very important both Turkish Economy and World Economy, this subject must be investigate.

Keywords: European Union, Euro, Monetary Union, Effects Of Euro, History Of EU.

Giriş

Bir siyasi birliğin ekonomik birlik haline gelmesini sağlayan en önemli faktör ortak para biriminin varlığıdır. 2002 yılından itibaren de Avrupa Birliği'ni parasal birlik haline getirecek Euro dolaşıma çıkmıştır. Avrupa Birliği'nin parasal birlik haline gelmesi hem oluşumu bakımından hem de, gerek Türkiye Ekonomisi'ne gerekse Dünya Ekonomisi'ne etkisi açısından incelenmesi gereken bir konudur.

Bu çalışmada Avrupa Birliği'nin nasıl ve neden parasal birlik haline geldiği, Avrupa Parasal Birliği'nin(APB) Türkiye üzerindeki muhtemel etkileri incelenecektir. Çalışma üç bölüme ayrılmaktadır. Birinci bölümde parasal birliğin kurulmasının nedenleri ve beklentileri ile Avrupa Parasal Sistemi'nin (APS) Euro'nun dolaşıma girinceye kadarki tarihsel süreci ele alınacaktır. İkinci bölümde APB'nin hedefleri ve son dönem itibariyle gelinen nokta ele alınacaktır. Üçüncü bölümde ise Euro'nun Türk Ekonomisi üzerindeki muhtemel etkileri incelenecektir.

I. Avrupa Parasal Birliğin Kurulmasının Nedenleri Ve Tarihsel Süreç

A. Parasal Birliğin Tanımı ve Nedenleri

Avrupa Parasal Birliği, Bretton –Woods sisteminin yıkılmasından bu yana Dünya Ekonomisi için önemli gelişmelerdendir. Parasal birlik, ekonomik açıdan, Avrupa Birliği'nin bütünleşme sürecinin en önemli aşamasıdır. Avrupa

** Araş. Gör., Muğla Üniversitesi, İ.İ.B.F., İktisat Bölümü.

* Araş. Gör., Muğla Üniversitesi, İ.İ.B.F., İktisat Bölümü.

Özgür YANARDAĞ-Bora SÜSLÜ

Siyasal Birliği'nin yürümesi, Amerika ve Japonya ekonomileri ile rekabet edebilmesinin tek yolu parasal birliğin kurulmasıdır.

Parasal birlik, malların hizmetlerin, kişilerin ve sermayenin serbest dolaşımının yanı sıra üye devletlerin ulusal para biriminin kabulü anlamına gelmektedir. Parasal birlik aynı zamanda, üye devletlerin ulusal nitelik taşıyan para politikalarını ortak bir üst kuruma devretmeleri; parasal bağımsızlıktan feragat etmeleri anlamına da gelmektedir.

Parasal birliğin oluşması için benzer nitelikteki ekonomiler gerekmektedir. parasal birliğin oluşumunda ülkeler arasındaki imalat sanayi girdi-çıkıtı ilişkisinin derecesinin yüksek ve birbirini tamamlıyor olması gerekmektedir. Parasal birliğin ortaya çıkması ve işlemesi için işgücünün esnek olması gerekmektedir. İşgücünün esnek olması ortaya çıkan dengesizlikleri gidermesi bakımından önemlidir. Örneğin ABD kendi içerisinde parasal birlik gibidir. Ülke içerisinde işgücü esnek olduğundan dolayı ülke içerisindeki dengesizlikler giderilmektedir. Bir bölgedeki ücret fazlalığı o bölgeye işgücünün hareketiyle azalmakta ve dengelenmektedir.

Parasal birliği kurmanın bazı temel koşulları bulunmaktadır. Bunlar:

- Üye ülkeler arasında birbirine benzer ekonomik yapının bulunması gerekmektedir (enflasyon oranı, faiz oranı, bütçe disiplinleri gibi),
- Üye ülke ekonomilerinin özellikle kendi aralarında dışa açık olması gerekmektedir. (Sermaye ve mal- hizmet akımlarında bütün engeller kaldırılmalıdır),
- İşgücünde yüksek mobilite, ücretlerinde düşüş yönünde esnek olması gerekmektedir,
- Üye ülke paralarının tam konvertibil olması gerekmektedir.

Dünya ekonomisindeki gelişmeler ülke ekonomilerinin karşılaştıkları problemleri benzer hale getirmiştir. Sermaye hareketlerinin artması, piyasaların tekelleşmesi, ülkeleri tek başına rekabet edemez hale getirmiştir. Benzer ekonomik problemlere sahip, tek başlarına rekabet gücü olmayan ülkeler parasal birlik kurmak ihtiyacını hissetmektedirler. Zamanla ortaya çıkan haberleşme teknolojisindeki gelişmelere bağlı olarak, parasal birliğin kurulması çabalarında ortaya çıkan maliyetler düşürdüğünden, parasal birliğin kurulması daha kolay hale gelmektedir(Gionannini, 1990: 55-65).

Günümüz ekonomisinde temel problem kısa vadede fiyat istikrarı, uzun vadede istikrarlı büyümedir. Bu iki temel problemin çözümü döviz kurunda istikrardır. Döviz kurunda istikrar sağlayıcı uluslararası sistem parasal birliğin temelini oluşturur.

Bretton-Woods sisteminin yıkılması ile döviz kurlarında sürekli dalgalanma yaşanmaya başlanmıştır. Bunun sonucunda ödemeler bilançosu açıkları, enflasyon, uzun vadede büyüme sorunları ortaya çıkmıştır. Bu sorunları bertaraf etmenin yolu optimal parasal alan kurmaktır. Ülke

Avrupa Para Birliği ve Türkiye'deki Olası Etkileri

ekonomileri birbirine benzer yapı arz ettikleri takdirde, ortaya çıkacak dışsal bir çok, kurlar vasıtası ile bütün bir bölgeyi etkileyecektir. Bu konuda Asya Krizi rnek gösterilebilir. Parasal birlik ile ortak bir döviz kuru ve para politikası oluşacak, ortaya çıkan dışsal şoklar bertaraf edilecek, verimliliğin artması ile büyüme sağlanacak ve uzun dönemde işsizlik azalacaktır. Parasal birlik sonucunda ülkeler ekonomik açıdan daha da güçlenecek, ortaya çıkacak sorunları ve büyüme amaçlarını daha kolay sağlayabileceklerdir. Parasal birlik ile ABD ve Japonya'ya karşı güç birliği oluşacaktır.

B. Avrupa Para Birliği'nin Oluşum Süreci

Bretton Woods Sistemi'nin yıkılması ile beraber ortaya çıkan istikrarsızlık Avrupa Topluluğu'nu etkilemeye başlamıştı. Topluluğu'nun kurucu yeleri ortaya çıkan bu sorun karşısında para politikalarında sınırlı bir diyalogun ötesinde bir yaklaşıma karar verdiler. Topluluğu'nun parasal birlik olmadan ekonomik açıdan zayıf kalacağı ve geleceğinin olmadığı 1968-1969 yıllarında Fransız Frangı'nın devalüe edilmesi ile ortaya ıktı. Fransız Frangı'nın devalüe olması Alman Markı'nın değer kazanmasına neden olmuş, bu gelişme diğer para birimlerinin istikrarını ve ortak fiyat sistemini tehdit etmeye başlamıştı.

1969 Lahey Zirvesi'nde parasal birliğin nasıl gerçekleştirilebileceği ile ilgili rapor hazırlanması istenmiştir (Hazine, 1999:35). Bu amaçla hazırlanan rapor, ekonomik ve parasal birliğin üç aşamalı bir plan dahilinde 10 yıl içerisinde gerçekleştirilmesini tasarlamıştı. Nihai hedef sermayenin dolaşımının liberalleştirilmesi döviz kurlarının geri dönülmeyecek biçimde sabitlenmesi ve tek paranın ulusal paraların yerini almasını sağlanması olarak ngrlmş. Ancak Bretton- Woods sisteminin yıkılması nedeniyle raporda belirtilen plan uygulanamamıştır.

1979 yılında Fransa ve Almanya'nın teşvikiyle parasal alan oluşturulma çabaları yenilenmiş ve Avrupa Para Sistemi kurulmuştur. Sistem sabit fakat ayarlanabilir döviz kuru mekanizmasına dayanmaktaydı. Bu sistemde döviz kurları Avrupa Hesap Birimi olan ECU karşısında merkezi kurlar üzerine kurulmuştu. ECU, ye ülke paralarının belirli ağırlıklar ile katıldıkları bir sepet şeklinde hesaplanmaktaydı. Ancak on yılı aşan bir süre uygulanan bu sistem döviz kuru farklılığını azaltamadı.

1988 yılında Hannover Avrupa Zirvesi'nde ekonomik ve parasal birlik konusu incelenmek üzere Deloros başkanlığında bir komite oluşturuldu. Hazırlanan rapor Lahey Zirvesi'nde hazırlanan rapora benzemektedir. Rapor 1991 Maastricht Zirvesi'nde benimsenerek 1992 yılından itibaren yürürlüğe girdi. Antlaşmaya göre birbirini takip eden üç aşamada, 10 yıl içersinde tek para sistemine geçileceği öngörülüyordu.

Deloros Raporu'nda, tek para sistemine geçilmesinin nedenleri de vurgulanmaktaydı. Deloros Raporu'na göre tek para sisteminin iki önemli avantajı bulunmaktaydı:

- Doğrudan Avantajlar,
- Dolaylı Avantajlar.

Doğrudan avantajlar, para sistemi ile işlem maliyetleri azalacaktır. Yapılan çalışmada tek para sistem ile GSYİH'da 0.3 ile 0.4 arasında yarar sağlaması düşünülmekteydi. Bu yılda 20 - 25 milyon ECU dolayında değer demektir. Parasal birlik sonucunda uzun dönemde Doların oynadığı rol azalacak, Avrupa Birliği'nin senyoraaj geliri artacak, işlem maliyetleri kazancı sağlayacaktır.

Dolaylı kazançlar ise, fiyat istikrarına dayanmaktadır. Fiyat istikrarı kaynakların etkin dağıtımını ortaya koyar. Düşük enflasyon, düşük enflasyon değişkenliği ile bağlantılıdır. Bu da uzun dönemde büyüme üzerine pozitif etki yaratır.

Enflasyon sapmasındaki azalma girişimcilerin karşılaştıkları problemleri azaltarak doğru üretim ve yatırım yapılmasına olanak sağlayacaktır. Yapılan çalışmada fiyatlarda % 1'lik bir azalma GSYİH % 0.3'lük bir artma sağlayacaktır. Enflasyon sapmasında(Issing,2001:50-65) artma reel faiz oranlarında risk primlerinin artmasına neden olacaktır. Risk primlerinde 0.5'lik bir artış gelirden uzun dönemde %5 ile % 10 arasında artış meydana getirecektir. Bu iki avantajdan dolayı tek para sistemine geçilmesi mutlak şekilde gereklilik arz etmekteydi.

a. Maastricht Antlaşması'na Göre Parasal Birliğin Aşamaları

Maastricht Zirvesi'nde varılan antlaşmaya göre parasal birlik parasal birlik üç aşamada sağlanacaktı. Bu aşamaların başlangıç ve bitiş tarihleri, aşamalarda yapılması gerekenler antlaşmada belirlenmişti. Bir aşamadan diğer bir aşamaya geçmek, ancak o aşamanın "yakınlaşma kriterlerinin" tamamlanmasına bağlıydı. 1 Ocak 2002'de parasal birliğin son aşaması olan tek para sistemine geçilmesi öngörülmüyordu.

1.1. Aşama Temmuz 1990-Aralık 1993

Haziran 1988'de Avrupa Komitesi Hanovver'de toplanarak aldığı karar gereği 1990 Temmuz ayı ile birlikte parasal birlik süreci başlamış oldu. Birinci aşamanın önemli özelliği sermaye akımlarının liberalizasyonunun tamamlanmasıdır.

Birinci aşamanın diğer bir özelliği İngiltere'nin ve Almanya'nın önderliğinde ortaya konulan parasal birlik sürecine çekimser davranmasıdır. Her ne kadar İngiltere hükümeti birinci aşamaya katılmaya taraftar olsa da sonraki aşama olan parasal birliğe katılmayı istemiyordu. İngiliz Hükümeti parasal birliğe karşı kendi yaklaşımı olan "Evrimsel Yaklaşımı" ortaya koydu. İngiltere Hükümeti piyasadaki makro büyüklüklerin piyasa aktörleri tarafından belirlenmesi taraftarı idi.(Apel,1998:45-55) Evrimsel yaklaşıma göre dışarıda hükümetler karar vererek döviz kuru gibi değişken bir büyüklükte istikrar sağlanamaz. İstikrar sağlayacak unsur piyasa güçlerinin kendisidir. İngiltere

Avrupa Para Birliği ve Türkiye'deki Olası Etkileri

sermaye akımlarının önündeki engelleri kaldırmayı kabul etmiştir. Fakat ikinci aşamaya girmeyi reddetmiştir. Her ne kadar bunda ekonomik nedenler rol oynar gibi gözükse de Almanya ile olan siyasi nedenler esas sebep olarak karşımıza çıkmaktadır.

Deloros Raporu'na göre birinci aşama sırasında üye ülkeler arasında sermaye hareketlerini kısıtlayan kurallar ve engeller kalkacaktı. Bütün ülke paraları ECU adı verilen paraya katılmaları öngörülüyordu. ECU adlı bu para diğer ülke paraları ile aynı anda piyasada olacak; bir anlamda paralel para olacaktı. Ülke paraları ile ECU arasında devalüasyon yaşanmayacaktı. ECU AB'nin üstün parası olacaktı. İngiltere bu parasal bağımsızlığını bırakmak istemediği için bu planı desteklemedi.

Birinci aşamanın hazırlıkları, Avrupa Konseyi'nin 12 Mart 1990'da aldığı Yakınlaşma Kararları ile başlamaktadır. Yakınlaşma Kararları'nın amaçları gerek birinci aşamada gerekse ikinci aşamada ekonomik ve para politikasının koordinasyonunu sağlamaya çalışmaktı. Yakınlaşma Kararları ülkeler arasındaki aşağıdaki makro büyüklükleri dengelemeye çalışacaktı.

- Fiyat İstikrarı,
- Ödemeler Bilançosunda Denge,
- Kamu Finansmanında Denge.

Üye ülkeler Ulusal kanunlarını ikinci aşamaya geçinceye kadar tamamlayacaklardı. Merkez bankası kanunları yenilenecekti. İkinci aşamaya geçinceye kadar ülkelerin ECU'daki kompozisyonu belirlenecekti.

2. 2. Aşama Ocak 1994- Aralık 1998

İkinci aşamanın temel özelliği ekonomilerde "*Yakınlaşma Hareketinin*" başlamasıdır. Bu aşamada üye ülkeler Avrupa Merkez Bankası (AMB) ve tek paranın teknik ve operasyonel çatısını oluşturdu. İkinci aşama sırasında Komisyon, ülkeleri bütçe disiplini konusunda periyodik olarak gözden geçirdi. Komisyon bu gözden geçirmelerde iki kritere bakıyordu.

- Gerçekleşen bütçe açıklarının GSYİH oranı %3 'ü aşmayacak,
- Hükümet borçlarının GSYİH oranı % 60'ı geçemeyecek.

Eğer bir veya iki kriter aşıldığı takdirde komisyon üye ülkelere tavsiyelerde bulunacaktı. Ancak ikinci aşama sırasında Komisyonun üye ülkeleri zorlama gücü yoktu. Eğer % 3'lük kriter geçici veya belirli bir süre sonra tutturulacağı Komisyon tarafından öngörülüyor ise önemsiz hale geliyordu.

İkinci aşamanın diğer bir özelliği ulusal merkez bankalarını kanunlar ile düzenleyerek özerk bir Avrupa Merkez Bankası'nı oluşmasını sağlamaktı. AMB tam olarak kuruluncaya kadar üye ülkelerin merkez bankalarının görevi fiyat istikrarını sağlamak olacaktı. 1993-1995 yılları arasında Belçika, Fransa İtalya, İspanya ve Portekiz merkez bankalarını modifiye ettiler. 1995 yılından

Özgür YANARDAĞ-Bora SÜSLÜ

itibaren İngiltere hariç diğer ülkelerin merkez bankaları bağımsızlıklarını bırakma kararı aldılar. AMB'yi kurma girişimleri başladı. İkinci aşamanın son dönemlerinde AMB'nin operasyonel olma çalışmaları vardı.

İkinci aşama sırasında Avrupa Parasal Enstitüsü(APS) kuruldu. Bu enstitü hem AMB oluşturma işlemlerini yapacak hem de üye ülkeleri buna hazırlayacaktı. APS'nin altı çalışma konusu bulunmaktaydı.

- Tek para için prosedürü hazırlama,
- ECU'nun fonksiyonlarını oluşturma,
- Bankacılık sektörünü düzenleme,
- Parasal ve bankacılık sektörünü harmonize etme,
- Sistemi hazır hale getirme,
- Ödemeler sistemini harmonize etme.

APS aynı zamanda üçüncü aşamaya geçebilmek için yaklaşma kriterleri ortaya koydu.(ECB,1997:27)

- Yüksek derecede fiyat istikrarını sağlamak. Enflasyon, üye ülkelerde en düşük enflasyona sahip ülkelerin % 1.5'undan fazlasını aşamayacak,
- Nominal uzun dönemli faizlerde yaklaşma sağlanacak. En düşük faize sahip ülkelerin faizinden en fazla % 2 büyük olacak,
- Üye ülkelerin devlet borçlarının GSYİH oranı % 60'ı geçmeyecek,
- Bütçe açıklarının GSYİH oranı % 3geçmeyecek,
- Hükümetlerini finansal pozisyonları sürdürülebilir olacak,
- Son iki yılda üye ülkeler paralarını devalüe etmemiş olacak.

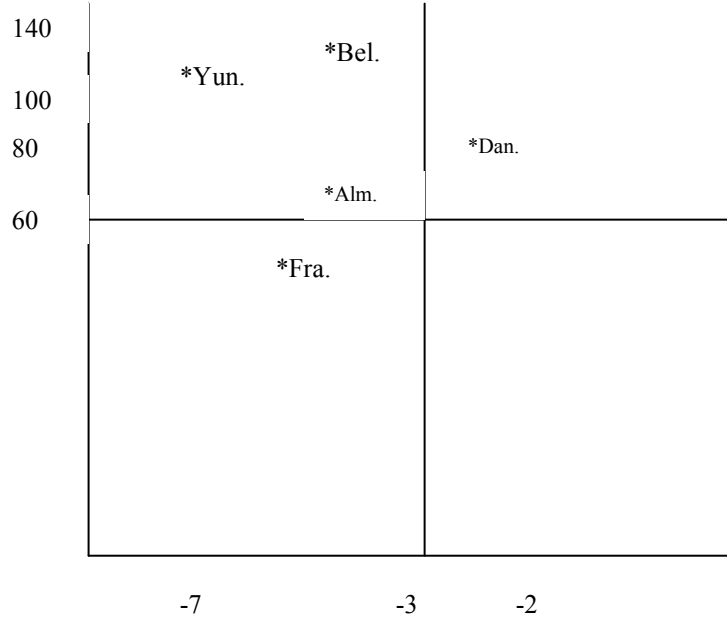
Tablo 1: Yaklaşma Kriterleri ve Üye Ülke Durumları

Üye Ülke	Enflasyon (1996 ort.)	Uzun Dönem Faizler (1999 ort.)	Bütçe Açığı/GSYİH (1996 ort.)	Toplam Borç/GSYİH (1996 ort.)
Belçika	1.8	6.5	-3.5	130.0
Danimarka	1.9	7.2	-1.6	70.2
Almanya	1.2	6.2	-3.8	60.7
Yunanistan	7.9	14.8	-7.4	111.8
Fransa	2.1	6.3	-4.2	45.2
Kriter	<1.1+1.5	<6.8+2.0	<3.0	<60.2

Kaynak: Emmanuel Apel, *European Monetary Integration*, New Fetter Lane London :1998, s.48.

Avrupa Para Birliği ve Türkiye'deki Olası Etkileri

Grafik 1: Maastricht Kriterleri'ne Göre lkelerin Durumu

Kaynak: Thilo Sarrazin, *Der Euro Chance oder Abenteuer?* "Germany, 1997.

Gerek tablo 1'de gerekse Őekil 1'de grldği gibi ye ülkelerin çoğu enflasyon ve uzun dönemli faiz kriterlerini yerine getirmektedir. Buna karşılık bütçe açığının GSYİH oranı ve toplam borcun GSYİH oranı kriterleri birçok ülke tarafından aşılmaktadır. Ancak nc aşamaya girinceye kadar ülkeler durumlarını düzeltebilecek konumdadırlar. Ancak Yunanistan henüz üçüncü aşamaya geçebilecek konumda değildi (Yunanistan yoğun bir çalışma ile 1 Ocak 2001 tarihinde kriterleri tutturarak para birliğine dahil olmayı başardı.)

3. 3. Aşama 1 Ocak 1999

nc aşama tek para politikasının uygulamaya geçirileceği aşamadır. Bu aşamada tek para sistemine geçecek ve dışarıda kalacak AB lkeleri belirlenecekti. Dışarıda kalanlar yakınlaşma kriterlerini en kısa zamanda sağlayacaklardı. Daha nce ECU adı altında işlem gören Avrupa parası Euro'ya dnştrlecekti. ECU içerisindeki kompozisyon korunacaktı. 1 ECU 1 Euro'ya eşit sayılacaktı. nc aşamanın bir diğer önemli özelliği *İstikrar ve Büyüme Konseyinin* oluşturulmasıdır. Konseyin görevi tek paraya geçilince, ülkelerin ve genelde AB 'nin bütçelerini gözetleme, güçlendirme ve ekonomi politikalarının

koordine etme görevleri bulunmaktaydı. Konseyin tek pazarı güçlendirmek için ve büyümeyi sağlamak için istihdam imkanları yaratmak ve yaratılmasını desteklemek ve gerekli makroekonomik ortamı hazırlamak görevleri de bulunmaktaydı.

Tablo 2: Tek Paraya Geçiş İçin Komisyon Tarafından Teklif Edilen Zaman Çizelgesi

<i>Period A (1998-1999)</i>	<i>Period B (1999-2000)</i>	<i>Period C (2000)</i>
Tek Para Sistemine Katılacakların Belirlenmesi	Ülkelerin Katılım Paylarının Belirlenmesi	Tam Anlamı İle Euro'ya Geçilmesi
A.M.B'nin Kurulması ve İşler Hale Getirilmesi	Euro İçin Para ve Döviz Kuru Politikalarının Belirlenmesi	Bankacılık Sisteminin Euro'ya Hazırlanması
Euro Banknotlarının Basılması	İnterbank, Sermaye Piyasası ve Döviz Kuru Piyasalarının Oluşturulması	
AB Direktiflerinin Ulusal Kanunlarla Harmonizasyonu	Yeni Vergi Düzenlemelerinin Yapılması	

II. Avrupa Birliği'nin Tek Para Sisteminden Beklentileri ve Olası Etkileri

Avrupa Birliği petrol şokları ve dalgalı kur sisteminin Avrupa Ülkeleri'nde yarattığı istikrarsızlığı önlemek amacıyla Avrupa Para Sistemi'ni kurmayı kararlaştırmıştır(Ayhan,2000:1243). Avrupa Birliği tek para sistemi ile döviz kuru ve dolayısıyla parasal istikrarı sağlayabilmek, istikrarlı büyüme ve tam istihdamı gerçekleştirmeyi hedeflemektedir.Birlik, APS ile kısa vadede üye ülkeler arasında işbirliğini arttırarak parasal istikrarı gerçekleştirmek ve istikrarlı bir bölge oluşturmayı hedeflerken, uzun vadede istikrar içinde büyüme, tam istihdamı sağlama, hayat seviyeleri arasında dengesizliği giderme, üye ülkeler arasındaki farklılıkları en aza indirmeyi hedeflemekte idi(Bulgurlu,2000:1301). AB tarafından Euro, hem Avrupa tek pazarının tek eksiği olarak hem de bu pazarı güçlendirici bir araç olarak düşünülmüştür. Tek para her şeyden önce ulusal paraların değiştirme maliyetlerini ortadan kaldıracaktı. Dahası ulusal paralar arasındaki kur dalgalanmalarını ortadan kaldıracaktı. AB'nin Euro'dan diğer bir beklentisi de, uzun vadede bölgeye olan yatırımların özendirilmesidir(Gökdere,2000:1257). Tek para sisteminin kurulmasında temel etken Avrupa'dan Amerika'ya uzun dönemli sermaye kaçışını tersine çevirmektir. Avrupalı yatırımcılar ABD'nin ekonomik

Avrupa Para Birliği ve Türkiye'deki Olası Etkileri

performansı ve güçlü dolar nedeniyle Amerikan hisse senedi ve tahvillerini çekici bulmaktadır. Bu sermaye hareketi, doları ve ABD bölgesini daha da güçlü kılmaktadır. Bu gücü tersine çevirmek AB'nin Euro'dan beklentileri arasındadır.

Tek para sistemi ile, ekonomilerin birbirlerine yakınlaşması beklenerek konjonktür dalgalanmalarından en az şekilde zarar görmek hedeflenmektedir. AB, Euro ile fiyatlarda şeffaflığı ortaya çıkarmak istemekte idi. Bu sisteme geçildiği 1999 yılında AB'nde en düşük fiyat ile en yüksek fiyat arasında %38'e varan fark bulunmakta idi(Bulgurlu;2000:1308). Üstelik ortaya çıkacak şeffaflık bölge içi rekabeti arttıracaktı.

AB Euro'dan ekonomik beklentileri yanında belki ondan da önemli olan siyasi beklentilerde bulunmaktadır. Euro Avrupa'lıları daha yakınlaştıracı ve devletler üstü kurumları güçlendirici bir araç olarak görülmektedir (Nuray,2001:3). AB tek para sistemine geçiş ile bir sonraki hedef olan siyasal birliğin en önemli unsurlarından birini gerçekleştirmiş olacaktı. Böylece AB, federal bir devlet yapısı kazanmaya doğru önemli bir adım atmış oldu.

AB Euro'dan bu beklentileri yanında, Euro'nun gerek kısa vadeli gerekse uzun vadeli ekonomik etkileri olacağını varsaymaktadır. Bu etkileri ekonomik, istihdam, yatırım ve politik etkiler başlıkları altında inceleyebiliriz.

A. Euro'nun Olası Ekonomik Etkileri

AB'nin önemli amaçlarından birisi parasal birlik sürecinde üye ülkeler arasında kur dalgalanmalarına son vermek ve böylece rekabet gücünü ve yatırımları arttırmaktır. Euro ile parasal değişim maliyetleri ve kur riskleri ortadan kalkacağı için küçük ve orta boy işletmelerin topluluk piyasasına girişleri daha kolay olacaktı. Bankacılık sektöründe artan rekabet ve beklentiler uzun dönemde faizlerin düşüş göstermesi yönündedir. Faizlerdeki olası düşme KOBİ'leri daha düşük maliyet ile finanse etme imkanı sağlayacaktır. Bölge içi ticaret tek para sisteminin devreye girmesi ile artması beklenmektedir. Bu durum AB üreticilerinin yeni stratejiler geliştirmelerine neden olacak bu da rekabeti artıracaktır. Artan rekabet şirket birleşmelerine neden olacak(Man,1999:5-10), birleşen şirketler uzun vadede çok uluslu şirketlere dönüşerek AB'ye daha fazla yarar getirecektir(Birinci,1998:48). Zaman geçtikçe Euro'nun her alanda kullanılması, mal ve hizmetlerde fiyat şeffaflığını artıracaktır. Böylece değişik ürün fiyatları üzerindeki parasal örtü kalkacaktır. Bu gelişme yeni ve yaratıcı firmaların piyasaya girmelerini kolaylaştıracaktır. AB içinde her mal için tam rekabet piyasasına doğru yönelme eğilimi göstermesi beklenecektir.

Geçmiş yıllarda AB'ne bir çok paranın egemen olması, ulusal paraların bir kısmında yaşanan devalüasyonlar, firmaların faaliyetlerini olumsuz etkilemiş ve büyümenin düşmesine, işsizliğin artmasına neden olmuştur. Euro ile beraber üye ülkelerin ulusal paraları ortadan kalkacağı, devalüasyon veya revalüasyon olmayacağı için, ekonomik kararlarda güven

Özgür YANARDAĞ-Bora SÜSLÜ

artacak ve böylece iktisadi büyüme ve işsizlik olumlu yönde etkilenecektir. Ortak bir para ve maliye politikası ile ülkeler arasındaki çatışmalar ortadan kalkacaktır. Bu istikrarlı bir ortam yaratarak yatırımların artmasına ve yeni iş sahalarının oluşmasına neden olacaktır. ABD'nin ortalama % 5 büyümesi AB ise % 3'lerde büyümesi bu sorunu göz önüne sermektedir. Bu gelişme AB'ni hem ekonomik hem de siyasal anlamda zayıflatan bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

Euro'nun ortaya çıkmasını sağlayan unsurların başında sermaye hareketlerindeki serbestleşme gelmektedir. Bu serbestleşme ile finans dünyası büyüyecektir. Ortak para sistemi ile kurlarda sağlanacak istikrar, enflasyon ve faizlerin düşmesi ile birlikte sermaye piyasalarının getirileri artacaktır. Bu süreç finansal sistemdeki kurumların sermaye değerlerinin artmasına neden olacaktır. Gelecekte ABD'den ve Yen bölgesinden daha büyük sermaye değerine ulaşılacağı düşünülmektedir(Asunakutlu,2000:17-35). Bu süreç sonucunda sermaye piyasası büyüdüğü için, faizde ve dövizde büyük dalgalanmaların önüne geçilebilecek ve AB sermaye akımları hızlanacaktır*.

2002 yılında Euro'ya geçilmesi ile birlikte, Avrupa bankacılık sistemi üzerinde hem doğrudan hem de dolaylı bir takım etkiler ortaya çıkmıştır. Bankaların faaliyet göstereceği ortam değişeceğinden ilk yıllarda bazı belirsizlikler ortaya çıkabilir.

Avrupa Parasal Birliği ile yerel bankacılık sistemlerinin ve bazı yasal düzenlemelerin esnetilmesi, sermaye piyasalarındaki sınırlamaların kalkması, rekabeti artırıcı etki yapmıştır. Rekabet etkisi ile bankaların faiz oranı ve karlılıklarında azalma görülmesi beklenmektedir. Orta vadede artan rekabet verimli işletmeleri ödüllendirmiştir. Bu büyüme için daha fazla kaynağı seferber edecektir. Artan rekabet ile transfer maliyetleri, ödünç alma maliyetleri vergiler ve engeller ortadan kalkacaktır. Bu da güçlü bir finansal, sistem ortaya çıkarmıştır(Ata,1999:78-83).

Ancak, Avrupa bankaları maliyetleri düşürmede ve karlılıklarını artırmada başarısız olmuşlardır. Bununun temel sebebi olarak bankaların birleşmeye karşı dirençleri gösterilmektedir.

Tek para ile beraber kur riski ortadan kalkacağı ve ülkeler arasındaki faiz oranları birbirine yakınlaşacağı için finansal hizmetlerde ülke sınırlarını ortadan kaldırması beklenmektedir. Faizlerin birbirine yakınlaşması şeffaflığı artıracaktır. Bu da faiz oranları üzerindeki baskıları ortadan kaldıracaktır.

Uzun vadede istikrarlı bir para ve para politikası, döviz kurunda riskleri ortadan kaldıracığı için ve menkul kıymet piyasalarının derinliği ile likiditesini artıracığı için, AB'ye doğru bir sermaye akımı yaratabilir. Böyle bir gelişme

---

* Artan sermaye hareketleri Euro'nun aşırı değerlenmesine yol açabilir. Bunun AB ekonomisine getireceği zararlar olacaktır. Zayıf Euro, hem ekonomik hem de siyasal beklentileri karşılayamayacaktır.

Avrupa Para Birliği ve Türkiye'deki Olası Etkileri

Avrupa Birliği bankacılık sektöru için yatırım imkanlarını, menkul değer arzını, ticaret hizmetlerini arttırıcı etki yaratır.

Tek para ile birlikte bankaların karlarını arttırmak için yeni alan ve ürünlere yönelmeleri beklenmektedir. Bu gelişme Euro cinsinden menkul kıymet ihraç eden bankaların lehine bir gelişme olacaktır.

Tek para sisteminin devreye girmesi ile birlikte ortaya çıkacak güçlü Euro, sermaye piyasalarında derinleşmeye genişlemeye sahip olacaktır. Hacmi genişleyen ve derinleşen sermaye piyasaları, yatırımların finansman sağlamasında kolaylık sağlayacaktır. Güçlü Euro ile yatırımcılar ve işletmeler ileriye dönük planlar yaparak, kaynakların daha etkin dağılımını sağlamış olacak ve uygun finansman şartları gerçekleştireceklerdir. Euro'nun her alanda ödeme aracı olarak kullanılması ile mal ve hizmet fiyatlarında şeffaflık sağlanarak yeni piyasa imkanları yaratacaktır.

Finansal piyasaların büyümesi ile kredi alıcılarının maliyet avantajı ortaya çıkacaktır. Özellikle para transferi sırasında alınan komisyonların ve ücretlerin rekabetten dolayı ortadan kalkması beklenmektedir. Bu durumda hem faizler azalacak hem de ödünç verme süreleri artacaktır.

B. Euro'nun Olası İstihdam Etkileri

Parasal birliğin istikrarlı bir alan yaratması beklentisi, çalışanlar açısından da avantajlı durum oluşturmaktadır. Hedeflendiği gibi parasal anlamda istikrar sağlanır ve büyüme hedefleri tutturulur ise çalışanlar için işyeri garantisi sağlanmış olur. Üye ülkeler arasında döviz kurlarının dengeleyici etkisinin ortadan kalkması ile ücretleri temel dengeleyici faktör olarak ortaya çıkacaktır. Rekabeti sağlayacak unsur fiyat olacaktır. Bundan böyle bölge içerisindeki döviz kuru mekanizmasının esnekliği yerine dengeleyici unsurlar fiyatlar ve ücretler olacaktır. Bu açıdan hem işçilerin mobilitesinin hem de ücretlerin aşağıya doğru esnek olması, sağlıklı bir Euro ve büyüme için AB önündeki en önemli şart olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak kartelleşme eğilimi gösteren ücret belirleme sistemi ve sendikalar hem mobilitayı sınırlamakta hem de ücret esnekliğini engellemektedir. Kısaca belirtmek gerekirse, Euro'nun devreye girmesi ile sağlanacak büyüme, ücretli kesim için iş garantisini arttırmakla birlikte, uzun vadede ücretlerde düşmeye neden olacaktır.

C. Euro'nun Olası Yatırım Etkileri

İleride güçlenen Euro, gerekli genişliğe ve derinliğe sahip sermaye piyasasının oluşmasına katkı sağlayacaktır. Bu da yatırımların finansmanında aynı yönde gelişme beklentisi oluşturmaktadır. Tek para sistemi ile sağlanacak ekonomik ve siyasi istikrar yatırımları ve tasarrufları teşvik ederek büyümeyi ve istihdamı olumlu etkileyecektir. Gerekli organizasyonlarını kurabilen işletmeler büyüyen iç piyasalar nedeniyle yatırımlarını arttırabileceklerdir

D. Euro'nun Olası Politika Etkileri

Parasal birlik ile hedeflenen esas amaç, Birliği geliştirmek ve ülkeler arasındaki ihtilafları asgariye indirmektir. Politik olarak bu amaçlara ulaşabilmenin yolu Euro'nun istikrarlı bir para olarak kalmasına ve üye ülkeler arasındaki ekonomik sorunların çözümüne bağlıdır. Ancak parasal istikrarın önceliklerinde çatışmalar çıkabilir. Bu ekonomik istikrarı hem de siyasi geleceği tehdit edebilir. Euro yukarıda sayılan beklenti ve hedefleri güçlü para olmasına bağlıdır. Zayıf bir Euro yukarıdaki beklentilerin tam tersi bir etki doğuracaktır. Zayıf Euro ile parasal birlikten kopmalar ve siyasi istikrarsızlık beklenebilir.

Dünyanın beklediği gerçekleşti ve Euro hayata geçti. Şimdi herkes Euro'nun getireceği ekonomik ve siyasal etkiler üzerinde düşünmektedir. Bugün Dünya Ekonomisi açısından önemli olan Euro'nun Dolar'a karşı alternatif para olup olamayacağıdır. Bu Euro'nun güçlü para olup olmayacağı ile ilgilidir. Euro istikrarlı bir para olması durumunda, Avrupa'daki entegrasyon süreci daha da hızlanacak, rekabet artacak ve böylece ekonominin gücü daha iyi bir düzeye gelmiş olacaktır. Bu gelişme aynı zamanda Avrupa'nın dünyadaki politik pozisyonunu da güçlendirecektir.

Tablo 3: Euro'nun Kısa ve Uzun Vadeli Beklentileri

	Kısa Vade	Uzun Vade
Ekonomi	*Kolayca piyasa giriş *Rekabetin artması *Fiyat istikrarı *Euro'nun rezerv para olması	*Gelirin artması *Uluslararası rekabet gücünün artması *Düzenli büyüme *Euro bölgesine sermaye hareketlerinin ve senyoraaj gelirlerinin artması
İstihdam	*İlave iş sahalarının oluşması	*İş garantisi *Ücretlerin aşağı doğru esnetilmesi
Yatırım	*Geniş yatırım çeşitliliği *Düşen faizler ile birlikte güçlenen sermayeler	*Şirket Birleşmeleri
Politika		*Siyasal Bütünleşme

Kaynak: Yüksel Birinci, "Yaklaşan Avrupa Parasal Birliği Sürecinde Güçlü ve Zayıf Paranın Etkileri", *Marmara Üniversitesi Avrupa Topluluğu Enstitüsü Avrupa Araştırma Dergisi*, Cilt:6, Sayı:1,1998, ss.56-58

III. Euro'nun Gelişmekte Olan Bölgelere Etkileri

Euro'nun ortaya çıkması gelişmekte olan ülkeler yönünden bir kısım dolaylı sonuçlar doğuracağı kesindir. Ortaya çıkacak etkiler ülkelerin AB ile ticari ve finansal ilişkilerde olacaktır. Eğer beklenildiği gibi parasal birlikte büyüme sağlanır ve tek para işlem maliyetlerini azaltacağı ve kur riskini ortadan kaldırır ise gelişmekte olan ülkelerin AB ihracatını artırabilir. Ancak AB henüz kendi arasında ABD gibi bir iş bölümü sağlayamadığı için ticaretini bölge içerisine kaydırabilir. Dolayısıyla ihracat yaratıcı etki ilk zamanlarda görülmeyebilir.

Euro ile beraber AB'ne yakın ticari ve finansal ilişkileri olan gelişmekte olan ülkelerde ihracat ve ithalat daha çok Euro ile yapılmaya başlanacaktır. Bu hem gelişmekte olan ülkelerdeki Dolar'ın egemenliğinin azalmasına yol açacak, hem de Euro'nun araç ve rezerv para olma işlevini hızlandıracaktır(Savaş,2000:81-83). Euro'nun rezerv para olarak işlem görmesi ve Euro bölgesindeki sermaye piyasalarının gelişmesi ve artan rekabet ile gelişmekte olan ülkelere uzun vadede borçlanma konusunda büyük bir yarar sağlanması beklenilmektedir.

Euro'nun zaman içerisinde güçlü para olması gelişmekte olan ülkelerin döviz politikalarını da etkileyecektir. Euro bölgesine yakın ticari ve mali ilişkiler kuran ülkeler Euro'yu çapa olarak kullanabileceklerdir.

IV. Avrupa Parasal Birliğinde Son Dönem Gelişmeleri

Avrupa Parasal Birliği'nin hedefleri uzun vadeli-dir. Ekonomik alanda Amerika ve Japonya'nın gerisinde kalan Avrupa, tek para sistemi ile güçlü bir para oluşturarak, kısa vadede fiyat istikrarını sağlamayı, döviz kurunu istikrarlı bir hale getirmeyi amaçlamaktadır. Uzun vadede ise sağlanan fiyat ve döviz kuru istikrarı ile büyümeyi hızlandırmak, işsizliği azaltmak ve konvertibil para ile senyoraj geliri elde etmek amaçındadır. Daha net ifade ile, AB tek para sistemi ile her yıl reel olarak % 2-3 büyümeyi hedeflemektedir.(Savaş,2000:86)

AB, parasal birlik ile şu beş temel konuda istikrar sağlamayı öngörmektedir.

- Fiyat düzeyinde istikrar (düşük enflasyon),
- Döviz kurunda istikrar,
- Uzun dönem faiz oranlarında istikrar,
- Bütçe açığı azaltmak,
- İstikrarlı büyüme sağlamak.

Parasal birlik yukarıda verilen 5 temel konuda istikrar sağlayabilmek ve bunu koruyabilmek için öngördüğü hedefleri iki başlık altında toplamaktadır: Para politikası hedefleri, maliye politikası hedefleri.

Para politikasında temel hedef fiyat istikrarını sağlamaktır. AB "düzenlenmiş tüketici fiyat indeksi"nin % 2 dolayında olmasını

Özgür YANARDAĞ-Bora SÜSLÜ

hedeflemektedir. Yani AB % 2'lik enflasyonu fiyat istikrarı olarak dikkate almaktadır. AB % 2'lik enflasyona nasıl ulaşacağını da açıklamıştır. Bunun için para politikalarının hedefi olarak MB para büyüklüğünde yıllık olarak % 4-5 oranında artış öngörmektedir. Ayrıca döviz kurunda sağlanan istikrar ile de % 2'lik fiyat artışının tutturulacağı öngörülmektedir.

Tablo 4: Düzenlenmiş Tüketici Fiyatları (Yıllık artış oranları %)

Yıllar	AB Genel	Mallar	Hizmetler	ABD	Japonya
1998	1.1	0.7	1.9	1.6	0.7
1999	1.1	0.9	1.5	2.2	-0.3
2000	2.3	2.7	1.7	3.4	-0.7
2001	2.5	2.3	2.5	2.8	-0.7
2002(Ağustos)	2.1	1.4	3.3	1.8	-0.9

Kaynak: ECB Monthly Bulletin October 2002.

Tablo 4'de Tüketici Fiyatları 1998-2002 Ağustos ayına göre verilmektedir. 2000 yılında Euro devreye girinceye kadar enflasyon artış hızları öngörülenin altında gerçekleşmiştir. Ancak 2000 yılından sonra Euro'nun devreye girmesi ile %2'lik fiyat artışının üzerine çıkmıştır. Ancak 2002 Ağustos ayında da görüldüğü gibi oran tekrar düşme eğilimindedir. 2000 yılında tek para sistemine geçilmesi ve Avrupa'nın genişlemesi enflasyonda geçici bir yükselmeye neden olmuştur. Ancak uzun vadede enflasyonun düşeceği öngörülmektedir. ABD'deki ve Japonya'daki tüketici fiyat indeksi incelenerek bir karşılaştırma yapılmak istendiğinde AB ülkelerinin genel olarak enflasyonda bir istikrar yakaladığını söyleyebiliriz. ABD ekonomisi büyüme dönemindeki yıllarda enflasyonu belirli bir rakamda tutmayı başarmıştır. Büyümedeki azalma ile beraber enflasyonda düşüş trendine girmiştir. Japonya ise uzun bir süredir deflasyon ile yaşamaktadır. Dolayısıyla AB bu konuda hem hedefini tutturmayı başarmış hem de ABD ve Japonya'dan daha istikrarlı bir enflasyon yapısı ortaya çıkarmıştır.

Para politikasının diğer bir hedefi fiyat istikrarı ile uyumlu ve Maastricht Kriterleri'nden belirtilen limitten düşük faiz oranlarını sürdürmektedir.

Avrupa Para Birliği ve Türkiye'deki Olası Etkileri

Tablo 5: Vadeli Mevduat ve Banka Faiz Oranları (Yıllık %)

Yıllar	6 aylık vade	12 aylık vade	10 yıllık bono faizi (yıllık)	ABD 10 yıllık bono faizi (yıllık)	Japonya 10 yıllık bono faizi (yıllık)
1997	4.25	4.28	5.20	-----	-----
1998	3.78	3.77	3.67	5.33	1.30
1999	3.06	3.19	4.38	5.64	1.75
2000	4.55	4.78	5.37	6.03	1.76
2001	4.16	4.39	4.79	5.01	1.34
2002(Eylül)	3.27	3.24	4.20	3.88	1.16

Kaynak: ECB Monthly Bulletin October 2002.

Tablo 5'de görüldüğü gibi hem bir yıldan kısa mevduat faizleri hem de bir yıldan uzun bono faizleri kriterin altındadır. Yine 2000 yılıyla beraber faizlerde yükselme gözükse de 2002 yılıyla beraber bu oranda toparlanma eğilimi taşımaktadır. ABD ve Japonya Ekonomi'leri durgunluğa girmesi ile beraber faizlerinde bir düşme yaşanmıştır. Fakat AB faizlerinde de bir istikrar yakalamıştır. Bu istikrar sürdüğü sürece sermaye hareketlerinin AB'ye doğru kayması beklenebilir.

Para politikasındaki bu hedefler yanında maliye politikasının hedefleri de bulunmaktadır. Bütçenin fiyatlar üzerindeki baskısını azaltmak için planlanan 2003 yılına kadar mali pozisyonların dengelenmesi ve 2004'den itibaren de açıkların ortadan kaldırılması hedeflenmektedir. AB son iki yılda ortalama olarak % 2-3 büyümeyi hedeflemektedir.

Tablo 6: AB GSYİH Gelişmeleri (1995 Fiyatları İle)

Yıllar	GSYİH % Artış	AB GSYİH (ECU trilyon)	ABD GSYİH % Artış	Japonya GSYİH % Artış
1997	2.3	5,509.1	-----	-----
1998	2.9	5,666.9	4.3	-1.1
1999	2.8	5,823.6	4.1	0.7
2000	3.5	6,025.4	3.8	2.4
2001	1.5	6,220.6	0.3	0.1

Kaynak: ECB Monthly Bulletin October 2002.

Özgür YANARDAĞ-Bora SÜSLÜ

Tablo 6’da 1997 yılı ile 2002’nin ikinci çeyreğine kadarki GSYİH gelişmeleri verilmiştir. 2001 yılına kadar AB hedeflediği büyüme rakamına ulaştığını rahatlıkla söyleyebiliriz. Ancak 2001’de gerek ABD’de büyümenin gerilemesi, gerekse Türkiye ve Arjantin krizleri AB’ni de etkilemiştir. Bu düşüşte en büyük pay özel talebin 2.9 dan 0.9 kadar gerilemesidir. AB Euro’ya geçişteki karmaşayı atlattıktan sonra büyümesi beklenmektedir. Ancak tabloda görüldüğü gibi ABD ve Japonya ekonomileri daralma trendine girdiği anlaşılmaktadır. Bu süreç hem AB hem de Euro’yu daha güçlü yapacaktır.

Tablo 7: AB Bütçe Gelişmeleri (GSYİH Oranı)

Yıllar	Toplam Borç	Toplam Bütçe Açığı	ABD Toplam Borç	Japonya Toplam Borç
1995	74.2	-5.0	----	----
1996	75.4	-4.3	----	----
1997	74.9	-2.6	----	----
1998	73.1	-2.2	53.4	-
1999	71.9	-1.3	50.4	-
2000	69.4	-0.9	45.2	120
2001	69.2	-1.5	44.8	127.0

Kaynak: ECB Monthly Bulletin October 2002.

GSYİH yaşanan bu olumlu gelişmelere karşın bütçe açığı ve toplam borç göstergelerinde aynı olumlu tabloyu görememekteyiz. AB bütçesinde Maastricht Kriterleri aşılmaktadır. 2003 yılındaki bütçeyi denkleştirme ve 2004 yılındaki fazlaya geçme hedefleri tutturmak bu rakamlardan da anlaşılacağı zor olacak gibi gözükmektedir. Bunun iki önemli nedeni bulunmaktadır. Avrupa’da yaşanan nüfusun transfer harcamalarını artırması birinci önemli nedendir. AB bütçesinde transfer harcamalarının GSYİH oranı 26.6 dır. Bu kalem bütçenin en önemli giderini oluşturmaktadır. Gittikçe yaşanan nüfus bu oranın daha da artmasına yol açacaktır. İkinci önemli neden politika koordinasyonlarının tam olarak sağlanamamasıdır. Tabloda ABD ve Japonya’daki toplam borcun GSYİH oranı verilmiştir. Görüldüğü gibi toplam borç ABD’de AB’den daha düşüktür. Japonya’da ise canlanmayı sağlamak için alınan borcun dışında borç bulunmamaktadır. AB bundan sonraki temel hedefi bütçe kısıtlarını tutturmak olacaktır. Bu hem güçlü bir Euro’yu hem de siyasi geleceği tehdit edecektir.

Bu gelişmelerin yanında 1999-2000 dönemlerinde 4.8 milyon kişiye iş sağlanmıştır. Yaşanan son krizlerle beraber ihracat GSYİH %13.6’sına kadar düşmüştür.(Issing,2001: 59)

Tablo 8: AB Verimlilik ve İşgücü (%)

Ülkeler	Çalışan Kişi Başına \$ (PPP)		
	Tarım	Sanayi	Hizmet
Belçika	25.331	62.897	66.716
Danimarka	37.662	53.634	47.692
Almanya	34.945	54.580	49.210
Yunanistan	16.539	44.113	39.173
İspanya	19.444	52.931	49.453
Fransa	26.543	58.929	57.240
İrlanda	35.870	19.634	87.272
İtalya	31.389	55.182	63.260
Lüksemburg	17.349	55.609	79.358
Hollanda	36.976	57.610	48.247
Avusturya	30.660	61.102	48.540
Portekiz	13.262	36.157	35.967
Finlandiya	30.784	56.020	46.130
İsveç	71.715	57.204	42.364
İngiltere	53.257	51.701	41.528
ABD	48.191	72.817	59.719
Japonya	17.543	54.766	43.546
AB-15 (Ortalama)	30.762	51.345	52.069
Türkiye	6.250	19.318	31.829

* Verimlilik çalışan başına çıktı olarak hesaplanmıştır.

Kaynak: HM Treasury, *Productivity in EU 1979-1999*, Aslan Eren, *Türkiye Ekonomisi*, Muğla Üniversitesi Yayınları, Muğla, 2002.

Son olarak AB'nde verimlilik ve işgücü gelişmeleri incelenmesi gerekmektedir. Tablo 8'de verimlilik ve işgücü oranları ABD ile kıyaslanarak verilmiştir. 1979-1989 dönemlerinde daha fazla verimliliği olan AB, 1995-1999 yılları arasında verimliliğinde düşme gözlenmiştir. Buna karşılık ABD tam tersi bir gelişme yaşamaktadır. Bu gelişme AB hedeflerinden uzak bir görüntü çizmektedir.

Özet olarak Avrupa Birliği parasal hedefler açısından hedeflerini tutturmuş gözükmektedir. Parasal göstergelerde ABD'den ve Japonya'dan daha iyi durumdadır. Ancak mali göstergelere bakıldığında ise işler tersine dönmektedir. AB Maastricht Kriterleri'nden uzak bir görüntü çizmektedir. Bunlardan daha da kötüsü AB verimlilik açısından ABD'nin çok gerisinde

kalmasıdır. Temel olarak çözülmesi gereken problem AB'nin verimlilik düzeyinin ABD verimlilik düzeyine eşitlemesi olarak gözükmektedir. Bu AB'nin hem siyasi hem de ekonomik geleceğini tehdit edecektir.

V. Euro'nun Türk Ekonomisine Olası Etkileri

Euro'nun doğuşunun ve beklentilerinin incelendiği birinci ve ikinci bölümden sonra Euro'nun Türk ekonomisi üzerine olası etkileri bu bölümde incelenecektir. Türkiye AB ile çok yakın ekonomik, ticari ve mali bağlar içinde bulunan bir üçüncü ülke kimliği taşımaktadır. Türkiye ayrıca AB ile kırk yıllık (1963-2003) bir ortaklık ilişkisi içindedir. Dolayısıyla AB'nin tek para sistemine geçmesi Türkiye açısından önem taşımaktadır. Bugün Türkiye'nin

-Dış ticaretinin %50'sini AB ülkelerine yapmaktadır,

-Turizm gelirlerinin %40'ı AB ülkelerindedir.

-Yabancı sermayenin % 50'sinden fazlası AB ülkelerinden gelmektedir,

-DTH'nın % 40'ı AB dahil ülke paralarıdır,

-MB döviz rezervlerinin % 50'sinden fazlası AB ülke paralarından oluşmaktadır,

-3 milyon dan fazla Türk insanı AB'nde yaşamaktadır. Dolayısıyla Türkiye'nin Euro'yu benimsemesi daha kolaydır.

A. Euro'nun Türkiye Ekonomisine Etkisi

Parasal sürecin oluşması gerek üye ülkeleri gerekse de birlik ile ilişkisi olan üçüncü ülkeleri yakından etkileyecektir. Ancak iki önemli nedenden dolayı Türk Ekonomisini birçok üçüncü ülke ekonomisinden daha fazla etkilemesi beklenmektedir. Bu nedenlerden birincisi, Türkiye ile AB arasındaki ekonomik ilişkilerin yoğunluğudur. 1998 yılı itibariyle Türkiye'nin AB ihracatının toplam ihracat içerisindeki payı % 41'dir. Bu rakam GSMH'nin % 5.4'üne ulaşmaktadır. 2001 yılında %52 olmuştur. Aynı dönem içerisinde AB yapılan ithalatın payı toplam ithalatın % 43.3'üne ulaşmıştır. Türkiye AB sekizinci büyük ticaret ortağıdır(Güncel Avrupa,1998:15-16). Ayrıca Türkiye'ye gelen yabancı sermayenin turistlerin ve işçi dövizlerinin büyük bölümü AB kökenlidir. Bundan daha önemli olan ikinci neden,1996 yılında yürürlüğe giren Gümrük Birliğidir. Bu nedenlerden dolayı Euro'nun Türkiye üzerine etkisi daha fazla hissedilmesi mümkün gözükmektedir. Euro'nun Türkiye üzerindeki etkilerini dolaylı ve dolaysız olarak iki grupta incelemek mümkündür.

Dolaylı etkiler, daha çok AB ile Türkiye arasındaki dış ticaretin ve diğer ekonomik ilişkilerin yoğunluğu nedeniyle görülebilecek olan etkilerdir. Bölgedeki faizlerin düşmesi, yatırımların artması ve büyümenin hızlanması Türkiye menşeli yatırımcı ve ihracatçıların bu olumlu gelişmelerden pay almalarına neden olabilir.

Dolaysız etkiler ise daha çeşitli ve karmaşık biçimde karşımıza çıkabilir. Euro Türkiye'de izlenen para ve maliye politikalarında değişiklik

Avrupa Para Birliği ve Türkiye'deki Olası Etkileri

yapılmasına neden olacaktır. TCMB artık döviz kuru belirlerken Dolar yanında güçlü bir Euro'yu da dikkate alması gerekecektir (Ersan,1989:21). Euro'nun uluslararası piyasalardaki talebi arttıkça TCMB nezdindeki payı da artış göstermesi gerekecektir. Aynı tür gelişmeler dış ticarete de görülecek, dış ticaret Euro ile faturalandırılacak böylece Dolar'ın payı azalacaktır. Türkiye'nin dış borçlarının kompozisyonuna bakıldığında orta vadeli dış borçlarda Dolar ve Japon yeni ağırlık kazanmaktadır. Uzun vadede güçlü bir Euro ile bu kompozisyonun değişmesi beklenmektedir. Uzun vadede AB içerisinde mali piyasaların bütünleşmesi işlem ve borçlanma maliyetlerini düşürecektir. Bu da Türkiye'nin daha ucuza ve daha kolay borç bulunmasını sağlayacaktır.

B. Euro'nun Türk Mali Sistemine Etkisi

Euro'nun para birimi olarak yürürlüğe girmesi ile ülkemiz mali sektörünü dolaylı yollardan etkileyecektir. Türkiye'de yoğun şekilde Alman Markı kullanılmaktadır. Euro'nun tedavüle çıkması ile Mark'ın yerini alması gerekmektedir. Bu anlamda Euro'ya geçişte, Euro'nun güçlü veya zayıf para olması önemli bir etki olacaktır. İktisadi birimler geçiş sırasında Dolar'a kayabilirler. Bunun yanında Mark'ın piyasadan çekilip Euro'nun devreye girmesi bir takım maliyetlerin ortaya çıkmasına neden olacaktır.

Parasal birlik ile sağlanacak istikrar kur riskini ve faizler üzerindeki risk primini ortadan kaldıracaktır. Bu faizlerin düşmesine ve yatırımların artmasına neden olacaktır. Önemli derecede sendikasyon kredileri ile çalışan bankalar, bu sayede daha düşük faizli ve daha uzun vadeli krediler temin edebilirler. APB dahil ülkelerin bankaları kısa vadede faaliyetlerini bölge içerisine yoğunlaştıracaktır. Uzun vadede Euro sisteminde artan rekabet faiz oranlarının düşmesine ve kar marjlarının daralmasına neden olabilir. Bu da mali sektör yatırımcılarının portföylerini çeşitlendirmek amacıyla yatırımların bölge dışına kaydırmalarına neden olabilir. Bu durum gerek bankaların gerekse firmaların hisse senedi ve tahvillerinin daha yüksek faizle arzına neden olabilir. Bu durum bankaların sermayesinin güçlenmesine neden olacaktır. Bu beklentiler ışığında mali ve mali olmayan kuruluşlar uzun dönemde AB'nin tahvil piyasasından yararlanması mümkün olacaktır. Aynı çerçeve içerisinde AB'li yatırımcılar için İMKB cazip bir yatırım merkezi olma ihtimali büyüktür(Arısan,1999:49-53). Ancak bu olası beklentiler uzun vadede görülmesi muhtemel olaylardır.

Tek paraya geçiş ile birlikte Hazine daha geniş bir yatırımcı tabanına ulaşabilecek ve kur riskinin ortadan kalkması ile borç bulma kapasitesi artacaktır. Aynı zamanda faizlerde az da olsa bir azalma görülecektir.

Türk bankacılık sektörünün yabancı aktif ve pasifine bakıldığında Haziran 1999'dan günümüze kadar Euro'nun aktifteki payı % 2.9, pasifteki ise % 1.3. Eylül 1998'de Dolar'ın aktifteki payı % 62.1 iken pasifteki payı% 61.2 olmuştur. Doların Haziran 1999'dan itibaren payları incelendiğinde sırasıyla, % 64.4 ve % 66.5 olarak gerçekleşmiştir. Bu durum Mark'tan Euro'ya değil, Marktan Dolara geçildiğinin ve henüz iktisadi birimlerin Euro'yu

benimsemediğinin bir göstergesi olarak alınabilir. Bu durum bankacılık sektörünün varlık ve yükümlülüklerinin Euro cinsinden beklenen büyüklüğe henüz ulaşamadığının bir göstergesidir. Orta ve uzun vadede Euro alanındaki fon fazlasını Türk finans sektörüne çekebilmek için öncelikli olarak piyasa disiplini ve rekabet ortamının sağlanması gerekmektedir(Arslan,2000,291-295).

C. Euro'nun Türk Dış Ticaretine Etkisi

Günümüzde AB ülkeleri Türkiye'nin dış ticarete en önemli partneri durumundadır. 2001 yılı itibariyle toplam ihracatımızın % 51.2 si AB ülkelerine iken ithalatımızın % 44'ü AB ülkelerindedir. AB açısından bakarsak 1998 itibariyle, AB'nin toplam ihracatının % 3.1 ile Türkiye 7.sıradadır. Birlik dışı ithalatta ise Türkiye % 1.8 ile 9. sıradadır. Dolayısıyla Türkiye dış ticaret açısından AB'ye önemli ilişkileri olan ülke konumundadır. Ayrıca turizm, yabancı sermaye girişleri, dış borçlanma, DTH, merkez bankası döviz rezervleri ve AB'de yaşayan vatandaşlarımız ile Euro'ya ne kadar yakın olduğumuzun ve Euro'daki değişmelerden önemli derecede etkileneceğimizin bir göstergesidir(Altay,2000:195-198).

Dış ticaretimiz Euro'nun uluslararası piyasalardaki seyrine göre değişecektir. Euro'nun çıktığı ilk yıllarda dolara karşı değer kaybetmesi, ihracatımızın fiyat açısından azaltmış aynı zamanda ithalatımızda artırmıştır. Şu anda Euro'nun değer kazanması ile ithalatımız azalmış, ihracatımız ise fiyat olarak artmıştır. Bununun yanında IMF'nin yaptığı bir çalışmada Euro bölgesinde GSYİH'da ortaya çıkacak %1'lik bir artış Türkiye'nin toplam ihracatında % 0.8'lik bir artışa yol açtığı belirtilmektedir.(Güncel Avrupa,1998:34) Bölgede hedeflenen büyüme ile beraber(ki burada işsizliğin azaldığı varsayımını yapıyoruz) artan reel gelirler ihracatımızı artırabilir. Aynı zamanda artan reel gelirler işçi gelirini de artırabilir.

Tablo 9: İhracat ve İthalatın Bölgelere Göre Dağılımı(%)

	1998		1999		2000		2001		2002*	
	İthalat	İhracat	İthalat	İhracat	İthalat	İhracat	İthalat	İhracat	İthalat	İhracat
AB	52.4	50.0	52.6	54.0	44.2	52.2	45.2	52.9	42.5	50.4
EFTA	2.5	1.3	2.3	1.4	3.6	1.2	2.9	1.1	5.0	1.1
Diğer OECD	17.9	11.6	14.7	12.6	15.0	15.0	12.6	14.6	15.4	12.7

*Ocak-Nisan Dönemi, Kaynak: DPT, Temel Ekonomik Göstergeler Mayıs 2002, ss.60-68.

Avrupa Para Birliği ve Türkiye'deki Olası Etkileri

Euro'nun tam olarak yürürlüğe girmesi ve benimsenmesi ile beraber dış borç kompozisyonu da değişecektir. Euro bölgesine olan yakınlığımız ve düzenli AB deki istikrarlı büyüme ile beraber dış borç kompozisyonumuz Euro'ya doğru kayacaktır. Nitekim tablo 10'da dış borç kompozisyonumuz gösterilmektedir. 2000 yılı ile beraber Euro borcumuzda bir artış kaydedilmektedir. Bunun ilerleyen yıllarda daha da artması beklenilmektedir. Aynı zamanda bölge içi rekabet ile daha uzun vadeli ve daha düşük kredili borç bulma imkanımız da artacaktır

Tablo 10: Dış Borçların Döviz Kompozisyonu (%-Top.)

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002Q1
USD	38	46	48	53	55	51	64
EUR/ECU	2	2	2	7	12	27	26
YEN	14	11	10	9	8	5	4

Kaynak: www.dpt.gov.tr,18-01-2003.

VI. Sonuç

Türkiye ile AB arasında gerek tarihsel bağlardan gerekse ekonomik açıdan iç içe geçmiş ilişkilerden dolayı bir yakınlaşma söz konusudur. Bu nedenlerden dolayı Euro'nun Türk Ekonomisi'ni etkileyeceği kesindir. Ancak bu etkiler uzun vadede görülecektir. Etkilerin olumlu veya olumsuz olması hem Türkiye'nin kendi iç dinamiklerine ve yapması gerekenlere hem de Euro'nun uluslararası piyasalardaki seyrine bağlı olacaktır. Türkiye ekonomik açıdan Maastricht Kriterleri'ni sağlar veya en azından bu kriterlere daha yakınlaşır ise gelecekte Euro'dan büyük oranda kazançlı çıkacaktır. Aynı zamanda bu kriterlere yakınlaşma çabaları, Türkiye'nin Euro ile olan bağını daha da artıracak ve uzun vadede bölgeye entegre olabilecektir.

Avrupa Para Birliği'nin birlik dışındaki Türkiye'ye etkisinin kaçınılmaz olmasının nedenlerinden biri Türkiye'nin ihracat ve ithalatının yaklaşık %50'sini AB ülkeleri ile yapmış olmasıdır. Dolayısıyla Euro'nun dış ticaretimiz üzerinde önemli bir etkisi olacaktır. Bu nedenle böylesine yoğun bir ticari ilişki ağı, AB ile ticaret yapan firmalar üzerinde doğrudan etkileri olacaktır. Döviz kuru farklarının ortadan kalkması sonucu, ülkeler arasında fiyat farklılaşması kalmayacağından Türkiye'nin, alım gücü yüksek Avrupa Birliği'ne ihracatı artacaktır. Aynı şekilde, para ve maliye politikalarında uyum sağlaması neticesinde, faiz oranları üzerindeki yüksek primin düşmesiyle Avrupa Birliği'nin Gayri Safi Yurtiçi Hasılası'nın artması sonucu oluşacak gelir etkisi, Türk firmalarının gümrük birliği ve pazara yakın olma avantajlarıyla birleşerek, pazar paylarını arttırma imkanı sağlayabilecektir.

Sonuç olarak, Euro alanıyla entegrasyon sağlamış olan Türkiye'nin, kuvvetli bir Euro ile uluslararası ticaret, sermaye hareketleri, dış borçlanma alanlarında ekonomisine önemli faydalar sağlayacağı açıktır. Bu faydayı azami düzeye çıkarabilmek için Türkiye'nin, Euro alanında oluşacak istikrarlı ortama uyum sağlamak üzere, Maastricht Kriterleri'ni karşılayacak tedbirleri alması yerinde olacaktır.

KAYNAKÇA

- ,(2002),*Euro'nun Türk Ekonomisi'ne Muhtemel Etkileri*, www.tisk.org/isvedeg/euro.
- ,(2002), *EMU: The Two First Years Executive Summary*, www.ecb.int,
- Altay, Ömer.”(2002), Euro'nun Türkiye Ekonomisi ve Ödemeler Dengesine Etkileri”, www.tcmb.gov.tr, *Euro El Kitabı*.
- Apel, Emmanuel.(1998), *European Monetary İntegration* London: New Fetter Lane.
- Arısan, Nilgün.(1999), ”Euro ve Euro'nun Türkiye Üzerindeki Olası Makro-Ekonomik Etkileri”, *İktisat İşletme Finans*.
- Arslan, İsmail Hakkı.(2000), ” Euro'nun Banka ve Fianans Sektörüne Etkileri”, [www.tcmb.gov tr](http://www.tcmb.gov.tr),*Euro El Kitabı*..
- Asunakutlu, Tuncer. Atakan Öztürk,(2000), “Die Auswirkungen Einer Einführung Der Einheitlichen Europäischen Wahrung Für Wrtisschafliche Akteure und Marketeİn Der Beteiligten Landern”,*Muğla Üniv. Sosyal Bilimler Ens. Dergisi*, Güz Sayısı, Cilt:1.
- Ata, Defne. Serkan Silahşor.(1999), *Parasal Birlik, Avrupa Para Birliğı ve Türkiye*, Hazine Müsteşarlığı Ekonomik Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Ayhan, Rıza.(2000), “Avrupa Parasal Birliğı, Euro ve Etkileri”, *Yeni Türkiye Dergisi*, Sayı:35.
- Birinci, Yüksel.(1998), “Yaklaşan Avrupa Parasal Birliğı Sürecinde Güçlü ve Zayıf Paramın Etkileri”, *Marmara Üniversitesi Avrupa Topluluğı Enstitüsü Avrupa Araştırma Dergisi*, Cilt:6, Sayı:1.
- Bulgurlu, Bayram.(2000), “Küreselleşme Sürecindeki Avrupa Para Birliğı, Euro'nun Beklenen Etkileri”, *Yeni Türkiye Dergisi*, Sayı:35.
- ECB, (2002), Monthly Bulletin October.
- ECB.(1997),*European Monetary Union and Euro İnternational Services Group*.
- Eren, Aslan., *Türkiye Ekonomisi*, Muğla Üniversitesi Yayınları, Muğla,2002
- Ersan,İhsan.(1999), ” Avrupa Para Birliğı ve Euro üzerine”, *İktisat Dergisi*, Sayı:387.

Avrupa Para Birliği ve Türkiye'deki Olası Etkileri

- Giovannini, Alberto. Dolin Mayer.(1990), *European Financial İntegration*, Cepr.
- Gökdere, Ahmet.(2000), "Zayıf Euro ve Avrupa Birliği'nde çatlaklar", *Yeni Türkiye Dergisi*, Sayı:35.
- Güncel Avrupa Dergisi, (1998), Sayı:10-11, Ekim-Kasım.
- Hazine Müsteşarlığı*(1999), *Avrupa Birliği ve Türkiye*,Ankara.
- HM Treasury, *Productivity in EU 1979-1999*.
- İssing, Otmar.(2001), *Why Is Price Stability*, Ecb Price Stability Confrence.
- Man, T.W.(1999), " The Competitiveness of Small and Medium Enterprises Conceptualiaztion with Focus on Enepreneurial Competencies", *Journal Of Business Ventuing*.
- Nuray, Haluk.(1999), "İş Dünyasında Yaratacağı Pratik Etkiler İtibariyle AB'nin Tek Para Birimine Geçiş Süreci", *İKV*, Sayı:137.
- Sarrazin, Thilo.(1997), *Der Euro Chance oder Abenteuer?*"Germany,
- Savaş, Vural Fuat.(2000), "Euro ve Dünya Ekonomisi: Bölgesel Etkiler", *Marmara Avrupa Araştırma Dergisi*, Cilt:8, Sayı:5.
- TCMB,(2000), *Euro El Kitabı*,www.tcmb.gov.tr.